

Doortrappen in de provincie Noord-Holland: veilig fietsen tot je 100ste!

De provincie als kwartiermaker en de uitrol van Doortrappen in gemeenten: wat leren we daarvan?

(Door: Sylvia van Oevelen – provincie Noord-Holland, Eline Swanink - gemeente Alkmaar en Mirjam van der Welle - Alkmaar Sport)

Samenvatting:

Hoe kunnen ouderen langer, veilig en met plezier blijven fietsen? Fietsen lijkt vanzelfsprekend, maar niet alle ouderen voelen zich zeker in het zadel. Daarom is de provincie Noord-Holland samen met een aantal gemeenten met het programma 'Doortrappen' in de provincie gestart, waarin 60-plussers advies krijgen hoe ze goed en veilig kunnen fietsen. De insteek van het programma 'Doortrappen' is het bereiken van bewustwording en gedragsverandering, zodat ouderen zo lang mogelijk veilig kunnen blijven fietsen. De ondersteuning aan ouderen varieert van het geven van tips bij het aanschaffen van een fiets tot het aanbieden van fietslessen.

De provincie vervult de rol van 'kwartiermaker': wij informeren gemeenten over het programma en enthousiasmeren hen om deel te nemen. Daarbij helpen wij gemeenten bij het in kaart brengen van de stakeholders en het implementeren van 'Doortrappen'. Ook is er sinds dit jaar een subsidieregeling voor gemeenten die graag starten met Doortrappen. Elke gemeente kiest zijn eigen aanpak die aansluit op de bestaande lokale netwerken voor ouderen. Sinds dit jaar zijn er ten minste vijf gemeenten binnen Noord-Holland gestart met Doortrappen. Omdat dit het eerste jaar is dat we starten met de uitrol van Doortrappen in Noord-Holland, wordt 2020 gezien als pilotjaar. We putten uit de kennis die al opgedaan is bij het Rijk en in de andere deelnemende provincies (zeven provincies en een vervoerregio), maar gaan zelf de eerste ervaringen opdoen in de regio. De opgedane ervaringen worden gebruikt om het programma te optimaliseren en in volgende jaren meer gemeenten te enthousiasmeren om deel te nemen aan het programma.

Het onderwerp is interessant voor verkeerskundigen omdat het programma zich richt op gedragsverandering en succes heeft door de vernieuwende samenwerking tussen uiteenlopende domeinen. Verder is het een lerend programma dat telkens wordt doorontwikkeld op basis van praktijkervaringen en nieuwe inzichten.

In dit paper is allereerst bijzondere aandacht voor Doortrappen ten tijde van de coronacrisis. Vervolgens wordt ingegaan op de algemene aanpak van Doortrappen en de bijzondere samenwerking tussen de provincie Noord-Holland en gemeenten, en specifiek de samenwerking tussen verkeer en sport in de gemeente Alkmaar.

Doortrappen ten tijde van de coronacrisis

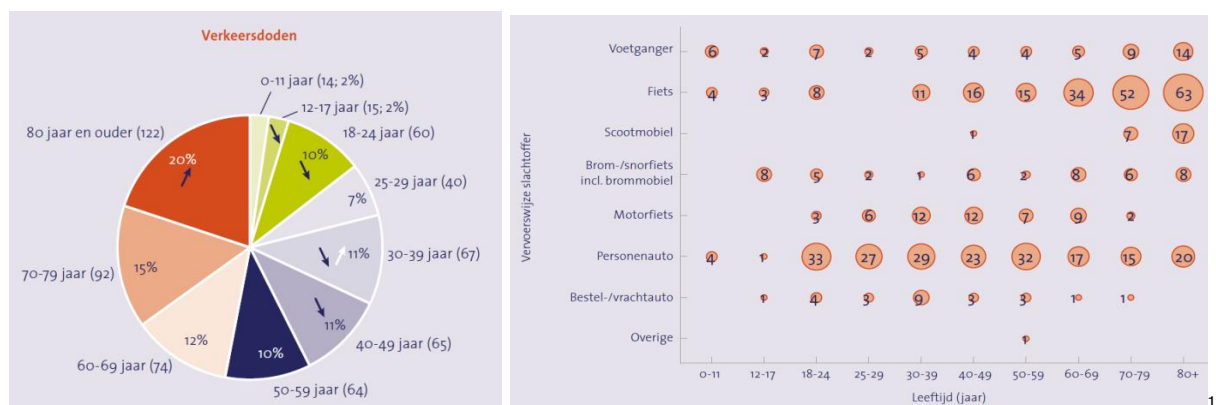
Ten tijde van het schrijven van dit praktijkpaper zitten we middenin de Coronacrisis. De maatregelen die tegen dit virus genomen worden hebben een grote impact, zo ook op het uitrollen van het programma Doortrappen. De gemeenten die enthousiast zijn mee te doen aan het programma blijven zich inzetten om alle voorbereidingen te treffen, zodat er met een vliegende start begonnen kan worden zodra de maatregelen dit weer toelaten.

De gemeente Alkmaar heeft zelfs een hele inventieve manier bedacht om ook in deze tijd ouderen te motiveren te bewegen en bewust te worden van het feit dat zij een kwetsbare doelgroep zijn. Door het opnemen van filmpjes waarin zij fiets-fit oefeningen demonstreren die mensen thuis kunnen uitvoeren kan de uitvoering van Doortrappen gewoon doorgaan. Zie hier de filmpjes: <https://www.youtube.com/watch?v=ApZ2G4DDUgk&list=PLXOWtE9vtejyKcXXjY1xR8wHGJhseWqs5>

Aanleiding

'Doortrappen' is een onderdeel van de 'Opgave Verkeersveiligheid Noord-Holland 2030' en bijbehorende 'Uitvoeringsagenda Verkeersveiligheid Noord-Holland 2020-2024'. Dit is de provinciale vertaling van de impuls die op landelijk niveau gegeven is aan de verkeersveiligheid in het Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV 2030). Hierin staat toegelicht dat de provinciale missie - in lijn met het SPV 2030 - nul verkeersslachtoffers is in 2050. Voor de provinciale wegen is daarbij de doelstelling geformuleerd dat over vijf jaar de negatieve trend van verkeersonveiligheid doorbroken is en er in 2030 25% minder sprake is van ernstig gewonden en doden dan in 2018.

Een van de vier aandachtsgebieden in de provinciale aanpak van verkeersveiligheid is 'specifieke risicogroepen', zoals kwetsbare verkeersdeelnemers. Een groep die binnen deze doelgroep valt, zijn oudere fietsers van 60+. Door de fysieke kwetsbaarheid van ouderen zijn ongevallen op de fiets een groot probleem (zie figuur 1 en 2). Uit onderzoek van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV) uit 2018 blijkt dat volgens de landelijke trends 47% van de verkeersdoden 60+ is, zie figuur 1. Uit figuur 2 blijkt dat een groot deel hiervan fietsers zijn. Daar komt nog bij dat deze groep 60+'ers de komende jaren alleen maar groter wordt en dat het aandeel ouderen dat zich per fiets vervoert naar verhouding groot is, ook in verband met de groei van het aantal e-bikes. Het doel van deze subsidieregeling is dan ook het bereiken van ouderen om hen bewust te maken van hun fietsgedrag, om zo ongevallen te voorkomen.

¹ Weijermars et al., (2018). Monitor verkeersveiligheid. R-2018-16. SWOV

Figuur 1 en 2: data van verkeersdoden in 2017, gegroepeerd per leeftijdscategorie en vervoerswijze

Waarom Doortrappen?

We stimuleren het gebruik van de fiets: het houdt ouderen gezond, in beweging en ook sociaal actief. Ook verhoogt het de zelfredzaamheid en mobiliteit. Maar oudere fietsers zijn ook kwetsbaar, zoals in de bovenstaande paragraaf is toegelicht. Het programma 'Doortrappen' is door het Ministerie van Infrastructuur & Waterstaat ontwikkeld, gericht op het bevorderen van bewustwording en verkeersveilig gedrag van ouderen. Het Doortrappenprogramma beoogt deze groep eerst bewust te maken van het eigen gedrag, om vervolgens passende interventies aan te bieden die kunnen helpen nog lang veilig te kunnen genieten van het fietsen. Denk hierbij aan gedragsinterventies zoals tips bij de aanschaf van een fiets tot deelname aan een fietsles. De regeling richt zich op 60 plussers, zodat deze doelgroep zich op den duur bewust is van beperkingen die ouder worden met zich meebrengt m.b.t. fietsen en hier actief maatregelen voor nemen.

De provincie werkt aan het verkeersveiliger maken van haar omgeving door middel van verkeerseducatie en infrastructurele projecten. Naast de uitvoeringsregeling Doortrappen zet de provincie ook de uitvoeringsregelingen Gedragsbeïnvloeding Verkeersveiligheid en Kleine Infrastructuur in voor het vergroten van de verkeersveiligheid in Noord-Holland. De uitvoeringsregeling Gedragsbeïnvloeding Verkeersveiligheid richt zich op verkeersveilig gedrag van scholieren in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs door middel van verkeerseducatie. Met de uitvoeringsregeling Kleine Infrastructuur worden infrastructurele projecten gefinancierd voor een veiliger weginrichting.

Wat doen we als provincie?

Op landelijk niveau is veel kennis vergaard over de doelgroep en de programmatische aanpak, onder andere door pilots die in verschillende delen van het land zijn uitgevoerd bij gemeenten. De insteek van Doortrappen is dan ook dat de uitvoering op lokaal niveau gebeurt, ofwel bij de gemeenten, waar nodig ondersteund door de provincie en het landelijke Programmabureau van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Deze lokale uitvoering is van belang, omdat de doelgroep van 60+ met name te bereiken is op lokaal niveau, door bestaande netwerken aan te spreken. We zoeken de oudere fietsers op daar we ze logischerwijs zijn: bij de vereniging, het buurthuis, het gezondheidscentrum, de bibliotheek, het winkelcentrum etc. Op die plekken komen ze in aanraking met interventies en communicatie van Doortrappen.

Als provincie vervullen wij de rol van 'kwartiermaker': wij informeren gemeenten over het programma en enthousiasmeren hen om deel te nemen. Daarbij helpen wij gemeenten bij het in kaart brengen van de stakeholders en het implementeren van 'Doortrappen'. Daarbij is er in 2020 een nieuwe subsidieregeling in het leven geroepen genaamd 'Doortrappen Noord-Holland 2020' met als doel ouderen bewust te maken van hun fietsgedrag en de risico's in het verkeer, om zo ongevallen te voorkomen. Noord-Hollandse gemeenten (buiten de Vervoerregio Amsterdam) kunnen aanspraak maken op een maximum subsidiebedrag van € 10.000,-. Dit eerste jaar betreft een pilot-fase van bescheiden omvang. Er kunnen maximaal 10 gemeenten aanspraak maken op deze subsidie. Binnen de provincie Noord-Holland zijn er vóór 2020 nog geen gemeenten gestart met het uitvoeren van het programma Doortrappen. Deze uitvoeringsregeling dient als aanjager, om ook in Noord-Holland met een aantal gemeenten met het programma aan de slag te gaan.

De subsidieregeling is niet het enige wat we als provincie aan gemeenten bieden om dit programma lokaal uit te rollen. Deze uitvoeringsregeling wordt gecombineerd met een net zo belangrijke kennisdelende taak. Zo heeft de provincie begin januari 2020 een startbijeenkomst georganiseerd voor gemeenten om hen te informeren over Doortrappen. De provincie heeft een kwartiermaker in dienst, die gemeenten ondersteunt bij kennisvragen. De kwartiermaker houdt zich bezig met het verzamelen van de al opgedane kennis op landelijk en lokaal niveau, om deze

vervolgens over te brengen naar gemeenten. Daarbij kunnen de gemeenten ook aankloppen voor overkoepelende kennisvragen, zodat de provincie bijvoorbeeld desgewenst een onderzoek uit kan laten voeren, om deze kennis vervolgens ook weer breed te kunnen delen.

In dit eerste jaar is sprake van een pilot-fase van uitvoering van het programma Doortrappen waarin ervaring zal worden opgedaan met een aantal pilot-gemeenten. Alle gemeenten zijn gepolst en naar aanleiding hiervan heeft een aantal interesse getoond voor het programma, vanuit de verschillende regio's. De verwachting is dat er ongeveer 6 à 8 gemeenten zullen starten met het programma. Hierbij zien we dat er vooralsnog het meeste enthousiasme is in de kop van Noord-Holland. De subsidie is bedoeld om het programma dit jaar vorm te geven.

Monitoring en evaluatie

Aan het eind van het jaar zal in een kennissessie de best-practices gedeeld worden met de deelnemende gemeenten. Als blijkt dat het programma positief wordt ervaren en zijn doel bereikt is de insteek om volgend jaar in meer gemeenten binnen de provincie het programma uit te rollen. In dat geval moeten ook de subsidiebedragen weer opnieuw vastgesteld worden.

Het landelijk bureau doet aan M&E van het programma, naar inhoud en inbedding in provincies en gemeenten. Daarnaast meten gemeenten zelf het effect van individuele interventies, met behulp van de registratietool voor gemeenten die weer landelijk wordt ontwikkeld door onderzoeksbureau Mulier instituut.

Waarom gaat deze aanpak werken?

Binnen de provincie borduren we verder op de al opgedane kennis over het programma Doortrappen dat ontwikkeld is in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat . Vanaf 2017 is vanuit dit Ministerie gestart met het programma Doortrappen waarbij veel ervaringen zijn opgedaan met de verschillende activiteiten in diverse gemeenten. Zie ook de kaart met actieve provincies en gemeenten via <https://doortrappen.nl/kaart+van+nederland/default.aspx>, waar te zien is welke gemeenten in Nederland al meedoen aan Doortrappen en welke gemeenten dit jaar gaan starten met de uitrol van het programma of zich hierop oriënteren. Het programma baseert zich op de aanname dat gedragsinterventies zoals tips bij de aanschaf van een fiets tot deelname aan een fietsles, ouderen helpen veiliger en zekerder te fietsen

Ander belangrijk aspect aan Doortrappen is dat de kracht zit in het samenwerken tussen verschillende domeinen, zowel landelijk, op provincie-niveau als lokaal. Doorgaand wordt het programma gestart vanuit verkeersveiligheid, maar word als snel de samenwerking gezocht met collega's werkzaam in de domeinen sport, welzijn, zorg en vrije tijd. Dit is geen vastomlijnde marsroute, maar zal ik alle lokale situaties weer een andere invulling krijgen.

De opgedane ervaringen van dit jaar worden gebruikt om het programma te optimaliseren en in volgende jaren meer gemeenten te enthousiasmeren om deel te nemen aan het programma. Om deze reden ligt de focus op het plan van aanpak die gemeenten inleveren en op het opdoen van kennis aan het einde van het jaar, door middel van een kennisbijeenkomst met de betrokken gemeenten en maatschappelijke organisaties. Tijdens de kennisbijeenkomst zullen de aanpak en de resultaten met elkaar geëvalueerd worden.

De lokale aanpak: gemeente Alkmaar

Eind maart is de uitvoeringsregeling Doortrappen vastgesteld en op dit moment zijn er vijf gemeenten die een aanvraag in hebben gediend, om te starten met Doortrappen binnen de provincie. Daarnaast worden er gesprekken gevoerd met een aantal andere gemeenten die ook voornemens zijn te starten met Doortrappen. De gemeente Alkmaar is een van die gemeenten die dit jaar start met Doortrappen. Graag zoomen we hieronder in op de lokale aanpak van Doortrappen in Alkmaar. Op het moment van schrijven staat Alkmaar nog aan de start van het programma, maar ten tijde van het NVC is het een mooi moment om de eerste lessen die dan getrokken zijn te kunnen delen.

Het doel van de gemeente Alkmaar is zoveel mogelijk Alkmaarders kennis laten maken met Doortrappen, het belang van veilig fietsen onder de aandacht brengen en de doelgroep vaardiger maken in bewegen en in het bijzonder vaardiger maken in de specifieke bewegingen die kunnen bijdragen aan een veiliger fietsklimaat.

De beoogde concrete resultaten die de gemeente Alkmaar voor zich zien zijn de volgende.

- Bij alle tien Meer Bewegen voor Ouderen (MBVO) groepen, verdeeld over de gemeente Alkmaar, worden de fietsfitoefeningen geïntroduceerd door de trainers.
- Alle fietswinkels in Alkmaar zijn op de hoogte van Doortrappen en hebben flyers ontvangen met fietstips voor hun klanten. Tevens maken zoveel mogelijk klanten via evenementen/open dagen/acties kennis met de interventie.
- Via verschillende kanalen laten wij de doelgroep kennis maken met Doortrappen. Wij zetten hierbij in op de integratie van de oefeningen in onze lessen, door middel van persoonlijke benadering, Youtube filmpjes die op onze sociale media kanalen worden gedeeld en door middel van aandacht voor Doortrappen tijdens onze evenementen en die van de fietswinkels.
- Bij alle evenementen van Sport Vitaal krijgen de deelnemers een aantal korte vragen waarbij er gevraagd wordt of de informatie van Doortrappen hen helpt om veiliger en langer te kunnen fietsen.

Het project wordt door de gemeente Alkmaar als volgt uitgevoerd:

- Er wordt een ambassadeur Doortrappen aangesteld bij Sport Vitaal (afdeling 55+ bewegen Alkmaar Sport) Deze brengt zoveel mogelijk partijen binnen Alkmaar rondom de doelgroep op de hoogte van alle facetten van Doortrappen.
- Kennisdeling en voorlichting aan sportregisseurs (buurtsportcoaches) en trainers Sport Vitaal, door het organiseren van trainingen waarin zij kennis kunnen maken met de onderdelen van Doortrappen. Zij kunnen de oefeningen vervolgens in hun eigen lessen verwerken.
- Kennisdeling en voorlichting personeel fietswinkels. Wij proberen elkaar op een wederzijdse manier te versterken door opvallend aanwezig te zijn bij elkaars evenementen/open dagen/actie dagen. Verder verspreiden wij de informatie via de fietswinkels.
- Organiseren van een voorlichtingsavonden/middagen.
- Opnemen van filmpjes van de fietsfit oefeningen en deze delen op het Beweeg Youtube kanaal van Alkmaar Sport, <https://bit.ly/senioritijd> en social media
- Organiseren van evenementen met fietsen als thema. Onder andere fietstochten(o.a. culinaire fietstochten) waarbij aandacht is voor veiligheid op de fiets, afspraken over fietsen in een groep.
- In de MBVO groepen van Sport Vitaal wordt aandacht besteed aan de fietsfit oefeningen, en veiligheid op de fiets.
- Aanhaken bij bestaande activiteiten zoals de fietsvierdaagse, valpreventie cursus van Magenta.
- Samenwerken met Alkmaar fietst.